

GREENPEACE

MAGAZÍN GREENPEACE ČESKÁ REPUBLIKA

PODZIM 2020

**KONEC
DOBY
UHELNÉ**
GREENPEACE

TÉMA ČÍSLA

KDY SKONCUJEME S UHLÍM?

EDITORIAL

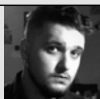
Milé čtenářky, milí čtenáři, pevně věřím, že současnou situaci zvládáte co možná nejlépe! Doufám, že se zdravotní a finanční potíže vyhýbají vám i vašim blízkým! Současná situace je náročná i pro nás, přesto se nám podařilo sestavit číslo magazínu plné textů, které považuji nejenom za zajímavé, ale také za důležité. I když nevíme, jak dlouho bude trvat krize způsobená covidem-19, nelze zapomínat na další témata a podstatné výzvy, kterým naše společnost čelí. Nyní jsou sice odsunuty na vedlejší kolej, ale až odezní koronavirový chaos, dostanou se tato témata znovu do centra pozornosti.

Připravili jsme pro vás proto články zabývající se důležitými změnami, které by naše společnost měla přijmout, aby se postupně stávala zdravější a férovější – aby fungování našeho společenského systému bylo prospěšné lidem i přírodě. Následující texty ale neupozorňují pouze na potíže, poukazují rovněž na možná řešení a nové cesty. Můžete se tak dočíst o důvodech, proč by náš stát měl postupně upouštět od těžby uhlí, ale také o plánech na spravedlivou proměnu těch regionů, které jsou nyní na uhlí závislé. Doporučuji také článek Martina Černého o ekologické ekonomii, tedy o takovém způsobu hospodářství, které bere ohled na přírodu a její ekosystémy. Důležitou roli v systémových změnách bude hrát také „Zelená dohoda pro Evropu“, kterou srozumitelně představujeme na straně 14.

Články jsme připravili tak, aby nabízely přehlednou orientaci i v těch tématech, která jsou složitá a komplikovaná. Věřím, že vám poskytnou objektivní a zajímavé informace!

S přáním inspirujícího čtení

Lukáš Senft
vedoucí vydání

GREENPEACE MAGAZÍN

Vydává: Greenpeace Česká republika, Prvního pluku 12, Praha 8 – Karlín, 186 00, tel.: +420 224 320 448 nebo +420 224 319 667, e-mail: priznivci@greenpeace.org, www.greenpeace.cz
Vedoucí vydání: Lukáš Senft | Grafická úprava: Petr Slezák
Jazyková redakce: Igor Pejchal | Registrováno MK ČR E 20887, ISSN 1211 81 68 | Podávání novinových zásilek povoleno ředitelstvím pošt Praha, čj. NP 2417/1993 ze dne 14. 12. 1993

KRÁTCE

UHELNÉ ELEKTRÁRNY, KTERÉ ŽÁDAJÍ O VÝJIMKY, LONI VYPUSTILY VÝRAZNĚ VÍCE RTUTI

Uhelná elektrárna Chvaletice vypustila do ovzduší loni 537 kg nebezpečné rtuti, přitom v roce 2018 to bylo „jen“ 154 kg. Ukazují to nová data od provozovatelů zdrojů znečištění aktuálně zveřejněná v Integrovaném registru znečištění. Elektrárna Chvaletice se tak stala nejen skokanem roku, ale také největším českým zdrojem rtuti do ovzduší, když loni překonala i dříve první elektrárnu Počerady, která loni vypustila 383 kg rtuti (zatímco v roce 2018 vypustila 229 kg).

EKOLOGICKÉ ORGANIZACE SE ODVOLALY PROTI VÝJIMCE PRO ELEKTRÁRNU CHVALETICE

Ekologické organizace Greenpeace, Hnutí Duha a Zastavme elektrárnu Chvaletice se v září odvolaly proti opětovnému udělení výjimky uhelné elektrárně

Chvaletice. Olomoucký krajský úřad před dvěma týdny schválil výjimku z emisních limitů pro rtut na šest let a pro emise oxidů dusíku na osm let. O odvolání bude opět rozhodovat ministerstvo životního prostředí.

OBSAH ČÍSLA

Editorial Krátce	2
Proč jsme protestovali na Trojezí?	3
Kdy skončí doba uhelná?	4-7
Regiony „razovite“ nenechá EU ve štychu	8
Ekonomie, která není v rozporu s přírodními zákony	9-11
Jak se připravuje klimatická žaloba na stát	12-13
Každý o ní mluví, ale kdo ji viděl?	
Zelená dohoda pro Evropu	14-16
Máme poslední šanci zastavit oteplení planety?	16-17
5 otázek pro lektorku vzdělávacího programu Greenpeace	18
Jaký byl šestý ročník EKOvýzvy?	19
Ohrožené druhy	20

PROČ JSME PROTESTOVALI NA TROJMEZÍ?

V neděli 30. srpna jsme se sešli na hranici tří států, abychom společně – Poláci, Češi a Němci – vyjádřili svůj jasný nesouhlas s dalším rozšiřováním polského hnědouhelného dolu Turów. Akci na Trojmezí u Hrádku nad Nisou organizovali místní lidé z Hrádecka reprezentovaní skupinou Hlavou proti Turóvu, dále organizace Greenpeace Česká republika, lokální skupina Greenpeace Oberlausitz a Rozwój TAK – Odkrywky NIE, s podporou dalších organizací.

Polský důl Turów stahuje podzemní vodu z českého území, což již dnes pozorují místní obyvatelé, jejichž pocity nejlépe shrnul ve svém projevu obyvatel obce Uhelná, Milan Starec. Mimo jiné v něm řekl: „My, kdo žijeme v okolí dolu, sledujeme naprosto bezprostřední negativní efekt povrchové těžby a tím je mizení spodní vody. Opolno-Zdrój, někdejší Bad Oppelsdorf, bylo oblíbené lázeňské městečko s léčivými prameny. Ty vyschly před desítkami let. V naší vesnici Uhelná vyschly i 250 let staré studny zhruba před dvaceti lety. Proto zde byl už před dlouhou dobou vytvořen hlubinný vrt, hladina ale neustále klesá i v něm. Zmizeli voda jednoho dne úplně, bude celá ves na suchu. Ve Vláclavicích jsou někteří lidé v kritické situaci již nyní: život omezující šetření s každou kapkou pitné vody je tu každodenní realitou.“

NELEGÁLNÍ TĚŽBA

Součástí protestu byl také lidský řetěz přes území všech tří států a plavba několika desítek účastníků po řece Nise. Chtěli jsme tím zdůraznit společné hledání řešení napříč zeměmi. Nejen těmi, kterých se těžba bezprostředně týká, ale všech zemí Evropské unie. Spalování uhlí, které se vytěží, v sousední elektrárně Turów samozřejmě také prohlubuje klimatickou krizi, v níž se již nacházíme.

V současnosti důl Turów těží nelegálně, protože povolen k další činnosti na 6 let získal v procesu

uzavřeném veřejnosti a bez zveřejnění konkrétního projektu a jeho posouzení, kterým se polská vláda snaží obejít nutnou komunikaci s veřejností na národní i na mezinárodní úrovni. Polské úřady s českou stranou již několik měsíců nekomunikují.

SPOLEČNÁ ODPOVĚDNOST ZA BUDOUCNOST

Požadavkem společného protestu byla také větší aktivity místních, národních i unijních politiků. A to včetně Evropské komise, která už řeší několik stížností na důl Turów, a Evropského parlamentu, který se zabývá peticí proti rozšiřování dolu Turów, s více jak 13 tisíci podpisy.

Konkrétním požadavkem na českou vládu bylo podání žaloby na Polsko na začátku příštího roku, která musí chránit práva českých občanů. Ti budou čelit rozšiřování těžby jako první, neboť důl se má podle původního projektu rozšiřovat nejprve k českým hranicím. Celkově se má důl zvětšit až na 30 kilometrů čtverečních. Těžba se má přiblížit na 100 metrů od českých hranic, což je 1200 metrů od prvních českých domů. Každým dnem, kdy těžba postupuje, se tak přímý negativní vliv na české podzemní vody zhoršuje.

PROTEST PROTI ROZŠÍŘENÍ DOLU TURÓW

Jsme rádi, že v červenci schválila česká vláda první krok k žalobě, tedy podání oficiálního podnětu k Evropské komisi. Po tříměsíční lhůtě na vyjádření Komise je však nutné podat samotnou žalobu k Evropskému soudnímu dvoru, což bylo právě jedním z požadavků našeho protestu.

Foto © Ibra Ibrahimović

Volání po spravedlivém přechodu na čistší zdroje však není věcí národní, ale evropskou, jak potvrdila ve svém projevu na protestu v neděli 30. srpna i polská poslankyně Sejmu za Zelená Małgorzata

Tracz: „Jsem si vědoma, že to, co říkám, není populární a nezíská mi hlasy. Ale je politicky odpovědné mluvit nahlas a nekompromisně i o nepopulárních, ale důležitých věcech. To je odpovědnost za lidský život, za životní prostředí a za to, jakou zemi tu zanecháme budoucím generacím. A takto odpovědné chceme mít osoby s rozhodovací pravomocí ve Varšavě a Bruselu... Jsme pro obnovitelnou energii! Jsme pro zelená pracovní místa! Jsme pro Evropskou, zelenou dohodu.“

Luboš Pavlovič

mediální koordinátor Greenpeace

**KONEC
DOBY
ŽHELNÉ**
GREENPEACE

Foto © Barbora Sommersová / Greenpeace

KDY SKONČÍ DOBA UHELNÁ? O TOM MŮŽEME ROZHODNOUT I MY SAMI

Měsíční záře se rozlévá široko daleko, od kopulovitých hor Českého středohoří až po pás Krušných hor. Blížíme se k městu Most, o jehož historických památkách až z doby gotické mi vyprávěla babička, když jsem byla malá. Celé město a spolu s ním více než dalších 80 obcí ustoupilo těžbě uhlí. Byli jsme zde už mnohokrát. Dnes sem přijíždíme proto, abychom začali psát novou kapitolu historie. Doba uhelná končí. Ale kdy to bude? A co bude dál? Nasazujeme helmy bez čelovek, bereme na záda batohy a společně se nocí vydáváme na pětikilometrový pochod k největšímu rypadlu v lomu Vršany, abychom na tyto otázky odpověděli.

Už před rokem a půl se tisíce studentek a studentů v České republice vydaly do ulic stávkovat za klima a svou budoucnost. Politici neodolali sílícímu tlaku občanské společnosti, a tak byla na konci září 2019 jmenována Uhelná komise – poradní orgán vlády, který má stanovit, kdy a za jakých okolností přestaneme využívat uhlí, a nenávratně tak ničit křehkou klimatickou rovnováhu planety. Po několika jednáních doprovázených kreativními protesty klimatického hnutí se komise nedávno přestala scházet. Poslední setkání proběhlo na začátku června. Ministři Karel Havlíček a Richard Brabec od té doby měli jiné priority, než je ochrana klimatu, a vedení komise odmítli delegovat na někoho jiného. Nezbylo nám než na danou situaci upozornit nepřehlédnutelným způsobem.

Když jsem byla malá, dívala jsem se z okna našeho paneláku na vzdálená světla rypadel. Teď se dívám opačným směrem, přímo z vrcholu skryvkového velkostroje KU 800. Ve výšce padesáti metrů nad zemí se stal na tři dny a dvě noci naším komunikačním centrem, odkud jsme přinášeli svědectví o tom, jak to vypadá na místě, kde začíná změna klimatu. Na obzoru měsíční krajiny lomu Vršany se tyčí největší uhelná elektrárna u nás, Počerady. Tam se uhlí z lomu mění na jedovatou rtuť, arzén, nikl, kadmium, oxidy síry a dusíku, prach a hlavně CO_2 , tedy skleníkový plyn, kterého každý rok do atmosféry vypustí tolik jako všechna nákladní auta dohromady. Elektřinu, kterou vyrábí Počerady a další dvě velké české elektrárny (Chvaletice a Dětmarovice), nepotřebujeme, protože jde kompletně na vývoz. V Uhelné komisi proto naši zástupci prosazují, abychom zbytečné uhelné elektrárny zavřeli nejpozději v roce 2025 a ty zbývající do roku 2030.

Abychom zastavili oteplování planety pod hranici 1,5 stupně Celsia, musíme rychle skončit s těžbou a spalováním uhlí. Chceme-li zabránit rozvratu klimatického systému Země, musí být globální emise nulové již v roce 2050. Společnost Severní energetická, provozovatel lomu Vršany, ale plánuje na místě těžit až do roku 2052, přestože vyhodnocení vlivů na životní prostředí, s kterým souhlasilo MŽP, platí jen do roku 2032.

Možná se to o nás moc neví, ale od samého začátku, kdy jsme se rozhodli čelit plánům fosilních korporací a uhlobaronů, nám leží na srdci i budouc-

nost lidí pracujících v dolech a elektrárnách. Můj otec pracoval jako zámečnický na rypadle v přilehlé části lomu Vršany, a když ho spolu s patnácti tisíci horníky po privatizaci Mostecké uhelné společnosti propustili, stali jsme se regionem s jednou z největších nezaměstnaností. Nikdo tehdy neřešil, jaký bude osud propuštěných lidí, kde budou pracovat, bydlet, a jak zajistí svoje rodiny. To je chyba, která se nesmí opakovat. Evropská unie se chystá vyčlenit miliardy eur na transformaci uhelných regionů a vznik nových pracovních pozic, a my musíme dohlédnout na to, aby se tyto finance nestaly zlatým padákem pro uhlobarony nebo nesponzorovaly masivní nástup fosilního plynu, který je také velkým zdrojem skleníkových plynů. Musíme zajistit, aby tyto peníze pomohly lidem, na které konec uhlí dopadne.

Jednou z možností, jak donutit uhelné korporace podílet se finančně na proměně regionu a na tvorbě nových pracovních míst, je zvýšení poplatků z těžby. U uhlí se dlouhodobě pohybovaly na 1,5 % ze zisku, nyní se pohybují kolem 3%. To je žalostné málo, když víme, že uhlobaroni se sídlem na Kypru si v minulosti vypláceli desetimiliardové dividendy.

V Evropě si již čtrnáct zemí naplánovalo, kdy vyhasnou poslední kotle uhelných elektráren. Do konce i Velká Británie, kolébka uhelného průmyslu, už mnohé měsíce elektřinu z uhlí nevyrábí. A naši sousedé ze Slovenska od uhlí odejdou v roce 2023. Zamrznout v uhelném skanzenu je jako dál svítit svíčkami, zatímco ostatní už používají zářivky, nebo jako žít v jeskyni, zatímco ostatní staví několika-patrové domy. Technologie obnovitelných zdrojů jde rychle dopředu a nechává nemotorná rezavá rypadla i čoudiví komíny elektráren daleko za sebou, v prachu historie, do kterého před tři čtvrtě stoletím sama pohřbila desítky severočeských měst a obcí, které byly zbourány kvůli těžbě.

Naše akce na vršanském rypadle byla v září první, ale rozhodně ne jediná. Již následující den totiž začaly Akční dny proti uhlí (v předchozích letech známé jako Klimakemp), které uspořádalo hnutí Limity jsme my. Hned druhý den poté, co jsme z rypadla sestoupili dolů a naši akci ukončili, začaly tři další. Brzy ráno se na jiné rypadlo v lomu Vršany vydala skupina lidí, kteří se vtipně pojmenovali jako Vzpoura koťátek. A pár hodin poté došly na dno lomu společně stovky dalších lidí, aby zde nenásilně protestovali za co nejrychlejší konec uhlí. Další tři sta lidí z regionu i celé republiky se shromáždilo na demonstraci Za budoucnost bez uhlí přímo před elektrárnou Počerady.

Jen díky nezlomnému úsilí, vytrvalosti a odvaze tisíců lidí, kteří již od devadesátých let čelí tlaku

” Možná se to o nás moc neví, ale od samého začátku, kdy jsme se rozhodli čelit plánům fosilních korporací a uhlobaronů, nám leží na srdci i budoucnost lidí pracujících v dolech a elektrárnách...

fosilního průmyslu, můžu dnes psát tyto řádky. Jen díky nim se už nikdy nebudou muset lidé se slzami v očích dívat na to, jak se rypadla zakusují do jejich rodných domů, jak se z jezer stávají odkaliště popílku, nebo žít ve stínu nově stavěných elektrárenských věží. Ačkoliv konec uhlí je jistý, ještě nejsme úplně ve finále. Těsně před cílem nesmíme polevit. Pomůžete nám?

CO MŮŽETE UDĚLAT PRO BRZKÝ KONEC UHLÍ VY?

- Informujte se a buďte v obraze. Sledujte naše stránky a sociální sítě, kde najdete nejčerstvější zprávy, a pomozte nám je šířit dál.
- Přidejte se k výzvě vládě na www.spoluproklima.cz.
- Napište článek do názorové rubriky v novinách.
- Napište ministrům Brabcovi a Havlíčkovi e-mail nebo dopis.
- Napište premiéru Babišovi, aby podpořil evropské cíle pro snižování emisí a spravedlivé rozdělení peněz na transformaci uhelných regionů.
- Darujte pravidelnou měsíční částku, abychom mohli práci úspěšně dokončit.

CO POŽADUJEME A NAVRHUJEME?

- Přestat vyrábět elektřinu z uhlí do roku 2030, do roku 2035 přistoupit ke kompletnímu konci uhlí v ČR.
- Zajistit sociálně ohleduplný a spravedlivý přechod k obnovitelným zdrojům energie pro uhelné regiony a všechny jejich obyvatele.
- Odstavit co nejdříve staré a špinavé uhelné elektrárny, které jedou na vývoz – například Chvaletice a Počerady.
- ČR by měla podpořit navýšení cílů snižování emisí skleníkových plynů v rámci Evropské unie do roku 2030.

Jana Pravdová

koordinátorka zapojování veřejnosti

REGIONY „RAZOVITĚ“ NENECHÁ EU VE ŠTYCHU

Můj praděda byl horník na Mostecku a zemřel na následky popálenin při důlním neštěstí. Narodil se sice do rodiny sedláka v jižních Čechách, ale protože nebyl prvorozený, neměl právo zdědit hospodářství. Musel si tedy živobytí hledat jinde a uhelný region byl tehdy zřejmá volba.

Jeho osud není ojedinělý. Ústecký, Karlovarský i Moravskoslezský kraj zažívaly díky rozmachu těžebního průmyslu hospodářský boom a přitáhly mnoho mladých mužů. Lákala je aura pokroku. Méně se mluvilo o odvrácené stránce úspěchu: o důlních neštěstích, o proměnách krajiny, o zpřetrhaných rodinných vazbách a špatném ovzduší. To se bralo jako nutná daň za úspěch.

Jenže doba se změnila. Význam těžby upadá a do povědomí se dostává právě ona „daň“. Naše uhelné regiony, kdysi chloubou státu, dnes vykazují nižší životní úroveň, vyšší nezaměstnanost, vyšší procento mladých, kteří zanechají školy před dokončením vzdělání, vyšší počet zadlužených a exekucí, kratší průměrnou délku života, horší ovzduší a výrazný odliv obyvatel. Zjednodušeně řečeno, dnes už by tam můj praděda nešel. Nejsou to oblasti, kam se chodí za lepším a za štěstím. Vytvořil se kolem nich sice romantický kult „drsné“ a „rázovitě“ národy, ale za takovou pověst si tyto regiony nic nekoupí.

Je tudíž skvělá zpráva, že jim teď podává pomocnou ruku Evropská unie. Vytváří pro ně fond, ve kterém má být 10 miliard eur na řešení ekonomických a sociálních dopadů v důsledku krize covid-19. Další 7,5 miliardy eur pak má být k dispozici v rámci nového rozpočtu EU na období 2021 až 2027. Tyto peníze jsou určeny právě pro regiony, které zažívají podobné strasti jako ty tři naše zmíněné: jsou závislé na produkci a používání fosilních paliv a nutný odklon od nich s sebou ponese sociální a ekonomické dopady. Fond jim má pomoci s modernizací. A zmírnit prohlubující se propast mezi nimi a zbytkem země. EU od nich očekává odklon od uhlí včetně uzavírání dolů a elektrárn, přechod na zelenější zdroje energie, rozvoj moderních odvětví průmyslu a služeb. Na České republice teď je, aby s regiony dohodla plány, jak toho docílit.

Příklady ze zahraničí (třeba z Velké Británie) ukazují, že tzv. revitalizace regionů funguje. Není to běh na krátkou trať, zato nevede do slepé uličky. Protože regiony, kam se dnes lidé stěhují za lepším, za štěstím a za prací a kam by dnes odešel i můj pradědeček, jsou zelené a digitální. O investicích do této transformace platí totéž, co se říká o stro-mech: „Nejlepší moment zasadit strom je před dvaceti lety, nebo teď.“ Peníze na to díky EU v každém případě jsou.

Magdaléna Frouzová

tisková mluvčí
Zastoupení Evropské komise v ČR

EKONOMIE, KTERÁ NENÍ V ROZPORU S PŘÍRODNÍMI ZÁKONY

Ekologická ekonomie se vymyká zažitým představám o ekonomické vědě. Aby ne: snaží se skloubit poznatky přírodních a sociálních věd a navrhnout k tomu neváhá postavit některá dogmata dnešní mainstreamové ekonomie vzhůru nohama. Z jakých principů vychází a v čem nám může pomoci osvěžit ekonomické myšlení v souvislosti s dnešními environmentálními problémy?

„Ekonomii“ je povětšinou myšlena v mainstreamu převládající tzv. neoklasická ekonomie. V jádru neoklasické ekonomie stojí přesvědčení, že hodnota zboží či služby se odvozuje z poměru nabídky a poptávky. Měřítkem této hodnoty jsou peníze. Provařená poučka z ekonomických učebnic říká, že neoklasickou ekonomii zajímá, jak jsou v ekonomice rozdělovány tzv. vzácné zdroje. Obvykle se za ně bere práce, půda a kapitál. Protože jsou vzácné, musejí být rozdělovány efektivně. Odtud důraz na racionální rozhodování, které v praxi znamená, že firma minimalizuje náklady a maximalizuje zisky. Podobným způsobem má jednotlivec – konzument – za „úkol“ maximalizovat užitek, tedy nejčastěji jednoduše chtít co nejvíc.

Z těchto předpokladů maximalizace zisku a užitku vyplývá klíčový cíl celé ekonomické snažení: růst objemu bohatství, jinak řečeno ekonomický růst. Myšlenka nekonečného růstu se nevzala v neoklasické ekonomii náhodou. Tato teorie totiž vůbec neřeší, kde se ony vzácné zdroje berou, kolik jich ještě je a zda při jejich včleňování do ekonomického koloběhu náhodou nevznikají (nezamýšlené?) škody na přírodě. Jako by ekonomika existovala v uzavřeném systému sama pro sebe – bez kontaktu s přírodou a společenskými vztahy kolem. S narůstajícími environmentálními problémy tak v posledních dekádách postupně sílí i kritika této neoklasické ekonomie.

Ve snaze integrovat přírodu do ekonomických výpočtů vznikla tzv. environmentální ekonomie, zaměřená na problematiku životního prostředí. Ta se snaží vyjádřit hodnotu přírody v penězích tak, aby ji bylo možné zahrnout do výpočtů výnosů a nákladů. Nejčastěji takto vyčísľuje hodnotu tzv. přírodních slu-

žeb (toho, co „nám“ příroda poskytuje, aniž bychom za to museli komukoli platit) nebo tzv. extrenalít, tedy vedlejších důsledků ekonomické činnosti – např. znečištění. Environmentální ekonomie ale nikterak neustupuje ze všeobecně problematických předpokladů neoklasické teorie. Jako reakce na tuto nedůslednost se ve druhé polovině 20. století konsolidovala ekologická ekonomie. Jakkoli vypadají názvy obou disciplín zaměnitelně (a často se pohříchu zaměňují), ekologická ekonomie nemá s environmentální ekonomikou v podstatě nic společného.

EKONOMIKA JAKO SOUČÁST PŘÍRODY A SPOLEČNOSTI

Čím se tedy vyznačuje a v čem může pomoci při mapování ekonomických souvislostí aktuálních environmentálních problémů? Ekologická ekonomie považuje ekonomiku za integrální součást společnosti a přírody – nepředstírá, že jde o oddělený systém jako zmíněná neoklasická teorie. Z tohoto důvodu ji zajímá problematika udržitelnosti, zejména rozsahu produkce ve vztahu k biofyzikálním limitům – jinými slovy, kolik přírodních „zdrojů“, tedy energie a materiálů, spotřebováváme a kolik odpadů a znečištění produkujeme. Ekologická ekonomie taktéž odmítá vyznávat přesvědčení, že lze volně zaměňovat přírodní kapitál s kapitálem lidmi vyrobeným. Existuje podle ní určitá hranice, za kterou už nebude možné nahrazovat přírodní vstupy technikou nebo penězi. To zní sice logicky, avšak neoklasická ekonomie právě možnost neomezeného zaměňování jednoho s druhým předpokládá. Ekologická ekonomie odporuje s tím, že – s nadsázkou řečeno – „peníze (a stroje)

se nedají jíst", tedy že si máme přírodu raději šetřit a nespoléhat se výhradně na technologický pokrok, který časem vyřeší její devastaci.

Ze zájmu o širší kontext fungování ekonomického systému vychází i další pozorování ekologické ekonomie – všímá si, že to, co obvykle vnímáme jako ekonomiku, tj. ekonomika peněžní (kde se směňují různé produkty za peníze), funguje na základě mnohem rozmanitějších sociálních vazeb. Zaprvé, je tak fungování peněžní ekonomiky ovlivněno řadou úplně jiných faktorů než prostým (a značně nerealistickým) kalkulem toho, co je pro každého nejvýhodnější. Ekologická ekonomie tedy odmítá redukovat jednání aktérů uvnitř ekonomiky na racionální rozhodování za účelem maximalizace zisku či užitku. Naopak zdůrazňuje, že preference se utvářejí s ohledem na konkrétní kontext, který je třeba náležitě zkoumat. V tom nakonec není sama – existuje mnoho dalších ekonomických směrů (například behaviorální nebo institucionální ekonomie), které konstatují totéž. Kromě toho ale ekologická ekonomie přichází s radikálnější myšlenkou: mimo onu peněžní ekonomiku existuje množství jiných „ekonomik“, které nejsou tolik viditelné, ale přesto jsou pro kvalitu života nepostradatelné. Péče o domácnost, sousedská či kamarádská výpomoc, dobrovolnická práce, samozásobitelství – to vše (a mnoho dalších jevů) ve skutečnosti tvoří pevný základ fungování společnosti, dost možná důležitější než to, co se odehrává na „trhu“.

Doprovodným jevem přeorientování důrazu na to, co všechno znamená „ekonomika“, je uznání vlastní – tj. na užitku pro lidi nezávislé – hodnoty přírody. Podle ekologické ekonomie nedává valný smysl snažit se hodnotu přírody měřit v penězích. Raději

bychom měli naši ekonomickou aktivitu rovnou orientovat podle zásad udržitelnosti a férově distribuovat ekonomických statků tak, abychom nepřekračovali nosné limity zemského ekosystému, ale zároveň se takříkajíc dostalo na všechny. Ekologická ekonomie se tak snaží bránit další redukci přírody na její domnělou peněžní hodnotu, kterou se pak poměruje její „přínos“ pro ekonomiku. Prakticky si můžeme tento přístup představit třeba tak, že v případě záměru postavit na místě ekologicky cenného mokřadu nějaké nové obchodní centrum by se environmentální ekonomové snažili vypočítat cenu tohoto mokřadu a porovnat ji s ekonomickým přínosem stavby obchodáku, zatímco ekologičtí ekonomové by se raději zajímali, zda takové centrum vůbec potřebujeme.

Z RŮZNÝCH ÚHLŮ POHLEDU, OPATRNĚ – A HLAVNĚ FÉROVĚ

Ekologická ekonomie má svůj původ v řadě disciplín – od fyziky, chemie a ekologie přes ekonomii a sociologii až po psychologii a sociální antropologii. Není náhodou, že mezi myšlenkové „otce zakladatele“ patří společně chemik Frederick Soddy, historik a antropolog Karl Polanyi, matematik a ekonom Nicholas Georgescu-Roegen, ekonomové Siegfried von Ciriacy-Wantrup, Kenneth Boulding, Ernst Friedrich Schumacher a zřejmě nejslavnější dosud žijící ekologický ekonom Herman Daly, ekologové Howard T. Odum a Crawford S. Holling či fyzikové Sergej Podolinskij a Robert Ayres – a samozřejmě celá řada dalších.

Vzhledem k této rozmanitosti nejspíš nepřekvapí, že se ekologická ekonomie nesnaží o jednotný způsob poznávání ekonomických jevů, například v po-

” Podle ekologické ekonomie nedává valný smysl snažit se hodnotu přírody měřit v penězích. Raději bychom měli naši ekonomickou aktivitu rovnou orientovat podle zásad udržitelnosti.

Foto © Jari Stahl / Greenpeace

době formalizovaných matematických modelů (jako to činí neoklasická ekonomie). Škála praktikovaných přístupů je opravdu široká – od práce s rozsáhlými systémovými modely, kombinujícími environmentální, sociální a ekonomické indikátory (z nejnámějších připomeňme alespoň práci „Meze růstu“ od Římského klubu), po sociálně psychologické přístupy, zkoumající příčiny a zákonitosti ekonomicky relevantního chování na úrovni jednotlivců a institucí. Ekologická ekonomie také s oblibou zdůrazňuje, že různé přístupy se mohou navzájem vhodně doplňovat.

Důležitým východiskem je tzv. princip předběžné opatrnosti, který ekologičtí ekonomové a ekonomky radí vyznávat s ohledem na nejistotu poznání, kterou ve vztahu k zásahům do přírody máme. Oblíbeným konstatováním tohoto přístupu je, že fakta jsou nejistá (nevíme zcela, jaké řetězce reakcí mohou naše dnešní zásahy do přírody v budoucnu spustit), hodnoty v sázce (mezi lidmi existují různé, navzájem se často dokonce vylučující pohledy na to, o co by měla společnost usilovat) a rozhodnutí urgentní (např. s ohledem na potenciálně drastické dopady klimatických změn). Princip předběžné opatrnosti je vcelku pochopitelně veden hlavním tématem celé ekologické ekonomie – otázkou trvalé udržitelnosti. Udržitelnosti se přitom ekologická ekonomie zabývá jak v environmentálním, tak v sociálním slova smyslu. Sociální dimenzi radí rozumět jak v mezigeneračním slova smyslu (tedy neníčit přírodu na úkor budoucích generací), tak ve smyslu spravedlivé distribuce tady a teď, tedy ve významu boje proti sociálním nerovnostem.

Ohledně sociální roviny ekologické ekonomie se poslední zhruba dvě dekády vede zajímavá diskuse.

Clive Spash, profesor Vídeňské ekonomické univerzity a propagátor takzvané sociálně ekologické ekonomie (social ecological economics), tvrdí, že společenské a zejména mocenské aspekty fungování ekonomiky nelze dost dobře oddělit od těch ekologických. Za pravdu mu dávají i data – například podle nedávno zveřejněné studie britského Oxfamu a Stockholmského environmentálního institutu bylo mezi roky 1990 a 2015 1% nejbohatších obyvatel světa zodpovědné za přibližně dvojnásobek emisí CO₂ než 50% nejchudších. Naopak vystavení nejruznějším environmentálním rizikům, jako jsou znečištění, extrémní klimatické jevy (sucho, záplavy, požáry, ...), či přístup ke kritickým přírodním zdrojům mají spíše opačnou tendenci: dopadat nejhůře na marginalizované skupiny obyvatel – často se tento jev nazývá jako tzv. environmentální (ne)spravedlnost.

Spash tedy volá po důslednější analýze sociálních, politických, etických a institucionálních faktorů, které hrají roli v neudržitelném nastavení ekonomiky a především v nerovném rozložení břemen a výhod souvisejících s dopady ekonomického využívání přírody. Navrhuje napsat síly do mapování možnosti celkové proměny ekonomického systému, a to s větším ohledem na vyvažování mocenských nerovnováh, členění extrémním nerovnostem či posilování role veřejnosti při rozhodování o životním prostředí. Z ohledů na spravedlivou distribuci a zachování biofyzikálních limitů pak vycházejí konkrétní návrhy na přeměnu současné ekonomiky, jako je nerušt či ekonomika ustáleného stavu. Tyto návrhy stručně řečeno zdůrazňují, že kvalita života se nedá odvozovat od rostoucího HDP, zvláště pokud při tomto růstu dochází ke zbytečnému drancování přírody a rozbíjení sociálních vazeb, a že klíč ke spokojenosti spočívá mnohem spíše v účinnější distribuci existujícího bohatství než ve zvyšování jeho celkového objemu.

Ekologická ekonomie v Česku?

V českém jazykovém prostředí existuje k problematice ekologické ekonomie pouze jedna ucelená publikace od Nadi Johanisové, jedné z mála českých ekologických ekonomek, tato publikace nese název Ekologická ekonomie: vybrané kapitoly a v roce 2014 ji vydala Masarykova univerzita. Až na několik výjimek se české ekonomické fakulty a výzkumné instituty ekologické ekonomii v podstatě nevěnují a vypadá to, že než se tento přístup uchytí jako plnohodnotná alternativa k neoklasickému myšlení, čeká nás ještě hodně práce.

Martin Černý

ekologický ekonom a doktorand na Katedře environmentálních studií FSS MU v Brně

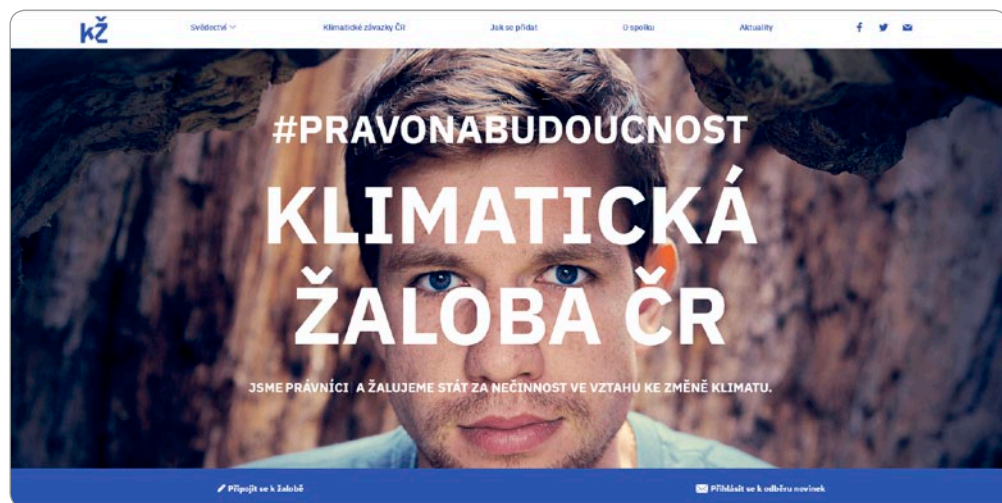

Jak se připravuje

KLIMATICKÁ ŽALOBA NA STÁT

Již léta slyšíme od části politiků, že Česko dělá pro ochranu klimatu dost, emise jsme snížili a Pařížskou dohodu plníme. Velká část toho jsou ale výmluvy a využívání propadu emisí na začátku devadesátých let důsledkem kolapsu těžkého průmyslu. Stát sice sepisuje různé akční plány, legislativní návrhy, dotační výzvy a podobné texty, vše je však zoufale nedostatečné a emise skleníkových plynů v posledních pěti letech dokonce mírně rostou.

www.klimatickazaloba.cz

I z toho důvodu vznikla iniciativa Klimatická žaloba, aby odhalila takovýto greenwashing a formou právních nástrojů přinutila český stát opravdu chránit klima. „Klimatické žaloby“ se začaly objevovat v mnoha zemích po celém světě. Nejvíce se proslavila tzv. žaloba Ugenda z Nizozemska. Na jaře skončilo šestileté soudní martyrium vítězně pro skupinu holandských občanů, kteří výrokem nejvyššího soudu vyhráli svou žalobu. Soud uznal argumenty žalujících a určil, o kolik procent musí vláda snížit emise do určitého roku, konkrétní opatření však již ponechává na vládě.

S inspirací u zahraničních případů byl založen spolek Klimatická žaloba ČR, do kterého se může přihlásit každý člověk, který se cítí dotčen neaktivitou státu v adaptaci a boji proti změně klimatu. V součas-

nosti má spolek více než 150 členů a členek. Na jaře se Klimatická žaloba dohodla na právním zastupování advokátní kanceláří Frank Bold Advokáti a spustila také crowdfundingovou kampaň na zaplacení právních výdajů. Mezitím za první vybrané peníze již začali právníci sepisovat žalobu a vymýšlet, jak nejlépe daný případ vystavit vzhledem ke specifikům českého právního systému. V žalobě se bude pravděpodobně namítat zásah do práv (základních lidských práv i jiných subjektivních práv) žalobců způsobený nečinností, případně nezákonnými zásahy státních orgánů. Žaloba by měla být podána do konce roku. Součástí také bude odborné posouzení toho, jestli Česko dostatečně plní své národní i mezinárodní klimatické závazky (první posudek ukazuje, že zdaleka neplní).

Foto © Flurin Bertschinger / Ex-Press / Greenpeace

Jednou z žalujících je i Tereza Macháčková, která je motivovaná osobní zkušeností s dopady klimatické změny, a podrobněji popisuje své pozorování: „Rozsah klimatické krize jsem si začala intenzivněji uvědomovat v jihoafrickém Kapském Městě, kam jsme se v roce 2017 přestěhovali s manželem. Město je prostoupeno nádhernou přírodou, horami, oceánem, nedaleko leží rozlehlé národní parky, je možno pozorovat velryby, tučňáky, delfíny a spoustu dalších zvířat. Náš pobyt zasáhlo obrovské sucho a tzv. vodní krize, kdy celému městu hrozilo, že mu dojde voda. Tehdy jsme několik měsíců žili jen s 50 litry vody na den, toaletu splachovali jen jednou denně, a to navíc vodou z nádobí nebo sprchy, jejíž délka byla striktně omezena na dvě minuty. O napouštění bazénů nebo kropení zahrad si v parném létě mohli lidé nechat jen zdát, fontány vyschly. Ani v restauracích se nesmělo splachovat a ruce jsme si tam směli mýt jen antibakteriálními gely – kohoutky byly zavřené. V obchodech probíhaly tahanice o plastové barely na vodu, lidé hystericky hloubili studny a navzájem se udávali ohledně toho, jaká pravidla kdo nedodrží. Takle zkušenost nás navždy poznamenala. Vodu už nebereme jako samozřejmost, která kdykoliv vyteče z kohoutku. Bylo pro nás zajímavé pozorovat, jak se o několik měsíců později začalo sucho projevovat i v české krajině a Češi procházeli podobnými omezeními, jaká v Africe platila třeba dva tři roky před tou opravdovou krizí.“

Pokud Klimatická žaloba uspěje, stát bude mít povinnost začít doopravdy jednat a cesta k zásadnímu zpomalení změny klimatu bude otevřena, úspěch bude představovat silný impuls státním orgánům být důslednější při ochraně českých občanů před změnou klimatu, a bude také důležitým precedentem pro obdobné případy u nás i v zahraničí. Je kupříkladu ostudné, že Česko na úrovni EU stále blokuje navýšení emisních cílů pro rok 2030, stále nemá plán na odchod od uhlí ani plán na dosažení klimatické neutrality. A ani v adaptacích na změnu klimatu nejsme premiantem: přírodně blízká opatření v krajině mají být nahrazena betonovými přehradami.

I v případě neúspěchu by celá iniciativa a kampaň kolem Klimatické žaloby měla podpořit věcnou debatu o dostatečnosti současných opatření, zvýšit povědomí o příčinách a dopadech klimatické krize a umožnit lidem se zapojit do snah o zmírnění této krize. Do spolku je možné se stále přihlašovat!

www.klimatickazeloba.cz
facebook.com/klimatickazeloba/

Jiří Jeřábek

Klimatická žaloba, Greenpeace

KAŽDÝ O NÍ MLUVÍ, ALE KDO JI VIDĚL? ZELENÁ DOHODA PRO EVROPU

Zanedlouho to bude skoro rok, kdy byla poprvé představena Zelená dohoda pro Evropu. Pro mnohé naděje, jak EU přeměnit na udržitelný, spravedlivější, moderní a konkurenceschopnější region, který bude lídrem v klimatických otázkách, a při transformaci k bezuhlíkovým technologiím nebude žádný občan ani žádný region odsunut na vedlejší kolej. Pro jiné, včetně řady českých vrcholných politiků, především premiéra Babiše a ministra Havlíčka, je to ale cesta do pekla. Přitom jak z vyjádření politiků, tak z informací o Zelené dohodě v médiích je patrné, že jen málokdo skutečně ví, co to Zelená dohoda je a co všechno obsahuje.

Zelená dohoda není žádný zákon, nařízení, kterým bychom se od jeho schválení museli řídit. Naopak, oficiálně se povaha tohoto dokumentu jmenuje „sdělení komise“. Je to vlastně strategický plán, který nová Komise představila jako rámec své práce. O jednotlivých oblastech a cílech Zelené dohody se vede živá debata, hlasují o nich europoslanci, hlavní slovo mají členské státy, může se k nim vyjadřovat veřejnost, zástupci byznysu, nevládních organizací, odborníci i národní parlamenty. Evropská komise prezentuje Zelenou dohodu jako „plán, jak zajistit udržitelnost hospodářství EU. Toho dosáhneme tak, že ve všech oblastech politiky přeměníme klimatické a environmentální výzvy v příležitosti a zajistíme,

aby byl tento přechod inkluzivní a spravedlivý pro všechny.“

ČEHO SE TÝKÁ KLIMATICKÝ ZÁKON?

Právě ochrana klimatu je středobodem Zelené dohody a vlnkovou lodí Komise v této oblasti je Klimatický zákon, pojmenovaný jako Evropský právní rámec pro klima. Možná je škoda, že Zelená dohoda neobsahuje i plán, jak zlidštit jazyk evropských institucí a úředníků.

Klimatický zákon je reakcí na rozhodnutí členských zemí, a to včetně Česka, aby se Unie stala do roku 2050 klimaticky neutrální. To znamená, že vypouštěné emise skleníkových plynů (po odečtení tzv. propadů, tedy toho, kolik uhlíku zachytí lesy, louky a další eko-

systemy) by se měly rovnat nule. To je podmínka pro splnění cílů Pařížské dohody a zastavení globálního oteplení na 1,5 °C.

Klimatický zákon má tento politický slib přeměnit na závaznou právní povinnost. Byl to první návrh legislativy, který vyšel ze Zelené dohody, Komise ho představila již v březnu a o jeho finální podobě, především o tom, o kolik se sníží emise do roku 2030, budou rozhodovat členské státy v prosinci. Evropská komise navrhuje 55%, Evropský parlament 60%, vědci říkají ideálně 65%.

Dosáhnout těchto cílů znamená tzv. dekarbonizaci energetického systému, což vyžaduje navýšení podílu obnovitelných zdrojů, zvýšení energetických úspor a účinnosti a plně integrovaný, propojený a digitalizovaný ujnijí trh s energií a mnohé další kroky. Konkrétní cíle a změny v legislativě budou opět předmětem debaty. To, aby se tato vize Zelené dohody přetavila v povinnost a také zrealizovala, bude hodně bolet. Na druhou stranu stávající covidová pandemie by podle mnohých odborníků, například ředitele Mezinárodní energetické agentury Fatiha Birola, mohla být pro světové lídry historickou příležitostí k systémové změně energetiky.

Povzbuzující je, že Zelená dohoda počítá nejen s tím, že tato revoluce v energetice nesmí ohrozit bezpečné a cenově dostupné dodávky energie v EU, ale že tato přeměna bude také spravedlivá a regiony, kde se například těží uhlí a budou se zde zavírat doly a ubývat pracovní místa, dostanou obrovskou finanční vzpruhu, aby se s danou transformací vyrovnaly. Pro Česko bylo schváleno v rámci Fondu pro spravedlivou transformaci několik desítek miliard korun na pomoc českým uhelným regionům. Další stovky miliard budou k dispozici v rámci Modernizačního fondu. Je to hodně peněz, člověka znalého zdejší reality jen trochu děsí, kde všude by mohly skončit. Za český způsob nakládání s dotacemi a penězi z ujnijního rozpočtu Zelená dohoda ovšem nemůže.

BIOLOGICKÁ ROZMANITOST A ZEMĚDĚLSTVÍ

Další oblastí je výstavba a renovace budov. Na ty připadá skoro 40% spotřeby energie v EU. Stávající míry renovace veřejných a soukromých budov by se měly podle plánů Zelené dohody přinejmenším zdvojnásobit. Zlepšení energetické náročnosti budov bude v souladu s principy oběhového hospodářství. Počítá se s větší odolností budov vůči změně klimatu a zároveň s rozsáhlejším využitím digitalizace v této oblasti. Bez zásadních změn v dopravě není plán na uhlíkovou neutralitu myslitelný, a proto Zelená dohoda počítá s přechodem na udržitelnou mobilitu. Na dopravu připadá čtvrtina skleníkových plynů produkováných v Unii a tento podíl stále roste. Zelená

dohoda usiluje o 90% snížení těchto emisí do roku 2050. Mimo jiné toho chce dosáhnout podporou železniční dopravy, omezením dotací do dopravy využívající fosilní paliva a narovnáním podmínek pro leteckou a námořní dopravu, které jsou vyjmuty ze systému emisního obchodování, a nemusejí platit za své emise skleníkových plynů. Ale zatímco v oblasti dopravy a budov se toho od představení Zelené dohody mnoho neudálo, v oblasti zachování biologické rozmanitosti, tedy biodiverzity a v oblasti zemědělství, se Komise činila.

Na změny klimatu je totiž třeba připravit i přírodu. Stabilní a odolné ekosystémy nám neposkytují jen potraviny, vodu a čistý vzduch, ale zároveň zmírňují přírodní katastrofy, omezují výskyt škůdců a chorob a pomáhají regulovat klima. Detailní strategie pro zachování biologické rozmanitosti (biodiverzity) byla představena v červnu, stejně jako strategie pro zemědělství s poetickým názvem „Od farmáře na vidličku“. Právě moderní průmyslové zemědělství je synonymem pro ničení biodiverzity. Klíčovým nástrojem strategie, která má podporovat ekologické zemědělství, ochranu přírody, posilování odolnosti a schopnosti krajiny ukládat uhlík, omezování pesticidů a zajištění cenově dostupných a udržitelných potravin pro Evropany, jsou zemědělské a rybářské dotace. Od roku 2021 by 40% rozpočtu na Společnou zemědělskou politiku a 30% námořního a rybářského fondu mělo přispívat k cílům v oblasti klimatu. Ale zatím jsou to jen slova na papíře. Už teď je zřejmé, že řada států, bohužel opět s Českem v čele, nebude chtít, aby jim někdo určoval, jak dotace do zemědělství utráčet. Co na tom, že je vlastně dostáváme od daňových poplatníků z Německa, Holandska a dalších bohatších států. Vy platíte a nechte nám naši řepku a nekonečné lány monokultur!

Co se strategie pro biodiverzitu týká, její naplnění bude snad politicky méně třaskavé. Jejím středobodem je totiž lesnictví, podpora a zvyšování odolnosti stávajících lesů, zvyšování jejich rozlohy a výsadba nových lesů. Naše české všeználkovství a nedůvěra ve skutečné odborníky, kteří už od roku 2002 upozorňují na devastující trendy v českých lesích, přivedly naše lesy na pokraj kolapsu. Je to tvrdá lekce a nezdá se, že bychom se z ní dostatečně poučili. Alespoň prozatím. Zajímavé je, že součástí strategie je i omezení dovozu komodit (palmový olej, sója), kvůli kterým dochází ke kácení pralesů a ničení dalších cenných ekosystémů.

Ztráta biologické diversity hrozí i oceánům, které trpí kvůli nadměrnému průmyslovému využívání i kvůli změně klimatu. Zároveň mají oceány nezapustitelnou roli jak při produkci potravin, tak při udržování stability klimatu. Strategie proto klade

důraz i na co nejlepší využívání mořských zdrojů, například propagováním a využíváním řas i dalších nových zdrojů bílkovin. Součástí opatření na zachování biodiverzity je i její zvyšování v urbanizovaných oblastech a ozeleňování měst.

DŮLEŽITÉ ZMĚNY V EKONOMICE

Oblasti v poslední době často tematizovanou je cirkulární neboli oběhová ekonomika. Komise již v půlce března vydala Nový akční plán EU pro oběhové hospodářství, který přináší celou řadu opatření nejen udržitelných, ale i příznivých pro spotřebitele. Výrobky uváděné na trhy EU budou muset být navrženy tak, aby měly delší životnost a daly se snadněji opravit a modernizovat, recyklovat a opětovně použít. Budou zavedena opatření pro předcházení vzniku odpadů a snižování jejich množství, zvyšování recyklovaného obsahu a minimalizaci vývozu odpadů mimo EU. Výrobky na jedno použití budou všude tam, kde to bude možné, postupně stahovány z trhu a budou nahrazovány trvanlivými výrobky pro vícenásobné použití. Již teď se připravuje omezení záměrně přidávaných mikroplastů, například v kosmetice nebo nátěrech a hnojivech. Obrovským problémem je raketově stoupající spotřeba textilu a tvorba odpadu. Komise proto navrhuje zavádění nových podnikatelských modelů, podpoří třídění,

opětovné použití a recyklaci textilních výrobků. Umožní spotřebitelům vybrat si udržitelné textilní výrobky pomocí značení a oděvy budou muset být vyrobeny tak, aby vydržely déle.

Z tohoto výčtu je jasné, že Zelená dohoda není jen o „příliš ambiciózní a nereálné“ redukci emisí skleníkových plynů, jak nám to občas čeští politici zjednodušeně prezentují. Pokud na Zelenou dohodu útočí, odmítají i zdravější a udržitelnější zemědělství, čistější města, modernější hromadnou dopravu či kvalitnější výrobky. Nemluvě o tom, že na systémové změny přinášející zlepšení života nám všem půjdou obrovské finanční prostředky, které můžeme použít na nastartování a modernizaci českého hospodářství po koronavirové krizi. Když se blíže podíváme, co všechno Zelená dohoda obsahuje a co jsou její hlavní cíle, uvidíme, že pro naši budoucnost má tento soubor opatření velký smysl. Až totiž Evropa zvládne zkrotit epidemii koronaviru, může právě Zelená dohoda být schématem, podle něhož můžeme evropskou, a tedy i českou ekonomiku obnovit.

Jan Freidinger

koordinátor kampaní Greenpeace

PODZIM 2020 – MÁME POSLEDNÍ ŠANCI ZASTAVIT OTEPLENÍ PLANETY?

Výchozí stav není příznivý, planeta se otepluje rychleji, než jsme ještě před několika málo lety předpokládali. Aktuálně směřujeme k oteplení o více než 4 °C do konce století. Prakticky celý svět se v roce 2015 v Paříži dohodl, že je nutné udržet zvyšování teploty výrazně pod 2 °C. Podzim 2020 tak může být buď zvratem, anebo potvrzením kapitulace na dosažení cílů Pařížské dohody. Minimálně v EU a Česku. A jaké že jsou ty klíčové momenty na evropské i české scéně, které mohou být oním pověstným bodem zlomu?

1 KLIMATICKÉ CÍLE 2030 A KLIMATICKÝ ZÁKON

Členské státy EU předložily svůj návrh společně. Zavázaly se snížit emise o 40 % do roku 2030 oproti roku 1990. Nicméně pokud srovnáme tento cíl s doporučením zprávy IPPC, tedy snížit emise o 45 % – ovšem vůči roku 2010, je naprosto zřejmé, že stávající závazky Česka a celé EU jsou naprosto nedostatečné – jak pro udržení oteplení nejen o 1,5 °C, ale i o 2 °C. Proto chce většina států EU klimatické cíle navýšit alespoň na úro-

veň 50–55 % snížení emisí oproti roku 1990. I to je však málo pro udržení oteplení o 1,5 °C. Cíl by měl být okolo 65 %, což podporuje nejen Greenpeace a vědecká komunita, ale i část euro-poslanců. Evropský parlament se nakonec shodl a odhlasoval cíl 60 %.

Pro Česko by navýšení cílů do roku 2030 nemělo přitom představovat zásadní problém. Po odstavení velké části těžkého průmyslu po roce 1989 jsme zažili skokový propad emisí a 40% snížení pro nás není žádná výzva. Jak uvádí Zpráva o ŽP za rok

2018: „Emise skleníkových plynů v ČR v období 1990–2017 poklesly o 35,1% a o 0,9% v meziročním srovnání, a to i přes meziroční růst HDP o 4,4%.“ Navíc i oficiální vládní dokumenty, jako je Politika ochrany klimatu, schválená ještě před vydáním klíčové zprávy IPCC o 1,5°, počítají do roku 2030 se snížením emisí o 50%. A v lednu schválený Vnitrostátní plán České republiky v oblasti energetiky a klimatu vypracovaný ministerstvem průmyslu a obchodu počítá se snížením o 47,9%.

Avšak nyní, když přišlo na lámání chleba, jakékoliv navýšení klimatických cílů odmítáme, stejně jako jsme před rokem odmítali závazek klimatické neutrality do roku 2050. Tlak veřejnosti, ekologických organizací a vědců pomohl změnit názor českého premiéra a ke klimatické neutralitě jsme se zavázali. Proto i na podzim nesmíme mlčet a být pasivní. Přidejte se k naší kampani „Spolu pro klima“, napište svému europoslanci. O navýšení cílů bude totiž rozhodovat Evropská rada, tedy lídři členských států, kteří sejdou 17. a 18. října a na agendě budou mít kromě toho i Klimatický zákon.

To, jakým způsobem se EU postaví ke klimatickým závazkům, bude mít klíčový dopad i pro zbytek světa. Klimatické cíle jsou jedním z hlavních témat summitu EU-Čína a před námi je také odložený klimatický summit OSN, kde jednotlivé státy budou předkládat klimatické závazky do roku 2030. Včasné navýšení evropských cílů je bezpodmínečně nutné pro to, aby tak učinila i Čína a zbytek světa.

2 NÁRODNÍ HOSPODÁŘSKÁ STRATEGIE 2030 A NÁRODNÍ PLÁN NA PODPORU OŽIVENÍ A ODOLNOSTI

Je potřeba nejen rychle snížit naše emise, ale také zvýšit odolnost krajiny a lesů a jejich schopnost ukládat uhlík, což je i kvůli usychání lesů a kůrovcové zkáze velmi obtížné. Nic z toho se neobejde bez podpory státu, ať už vytvořením potřebných podmínek, či přímou i nepřímou finanční podporou. Zvyšování klimatických cílů musí být také doplněno i zvýšením našich cílů v oblasti rozvoje obnovitelných zdrojů energie a energetické účinnosti. Právě na podzim bude vláda rozhodovat o Národním plánu obnovy, jinými slovy o tom, jakým způsobem naloží ze zhruba 182 miliardami korun, které získá z nového unijního nástroje na podporu oživení po koronaviru. K tomu si budeme moci ještě od EU půjčit více než 400 miliard.

Otázkou zůstává, jak Česko tyto peníze utratí. Zda peníze vynaloží na přechod k moderní bezuhlíkové ekonomice či zda podlehne tlaku všemožných lobbistů a bude se opakovat případ finanční podpory korporacím typu Smartwings, ovšem v mnohem větším

měřítku, nebo zda se do plánu obnovy dostanou bizarní a nesmyslné projekty typu kanál Dunaj-Odra-Labe.

I zde záleží na vás a vašem hlasu. Zapojte se do kampaně Greenpeace Spolu pro klima, sledujte aktuální vývoj a pomozte nám vládu dotlačit ke smysluplnému plánu. Nebo se můžete inspirovat ve Francii. Francouzská vláda projednává 146 nových opatření, jak snížit emise. Vtipem je, že tato opatření jsou inspirována přímo francouzskými občany a občankami. Napište přímo ministru Havlíčkovi nebo některému ze členů Národní ekonomické rady vlády (NERV), která se bude ve spolupráci s ministerstvem průmyslu a obchodu podílet na přípravách Národní hospodářské strategie do roku 2030 a Národního plánu na podporu oživení a odolnosti.

3 UHELNÁ KOMISE - HARMONOGRAM ÚTLUMU SPALOVÁNÍ UHLÍ

Uhelná komise je poradní orgán vlády ČR, který by měl zhodnotit budoucí potřebu spalování uhlí k výrobě energie. Jeho cílem je navrhnout vládě postup útlumu využití uhlí. Nejočekávanějším výstupem Uhelné komise je doporučení data, ke kterému by v Česku mělo úplně ukončit spalování uhlí.

Komise má 19 členů, předsedá jí ministr životního prostředí Richard Brabec a ministr průmyslu a obchodu Karel Havlíček. V komisi je i zástupce Greenpeace Jan Rovenský. Původně měla komise své doporučení zveřejnit již v září, to se ale patrně o několik měsíců posune.

Každopádně je žádoucí, aby doporučení komise bylo v souladu s cíli Pařížské dohody. Studie vědecké společnosti Climate Analytics, která spočetla, jak rychlý má být odklon od uhlí, aby bylo dosaženo cíle maximálního nárůstu teploty o 1,5 °C. Propočty mimo jiné ukazují, že Česko ani v budoucnu, pokud nepřijde rychlá změna energetiky, nebude plnit cíle dohody, protože zatím plánuje těžít a spalovat uhlí několik dalších desítek let.

Pro splnění cílů Pařížské dohody musí s uhlím skončit celý svět do roku 2037. Vyspělé státy – kam se samozřejmě počítá i ČR – musí podle studie skončit s uhlím kolem roku 2031. Z hlediska závazků, které pro nás plynou z Pařížské dohody – a zároveň s ohledem na technologické možnosti Česka –, by měly být podle návrhu Greenpeace odstaveny všechny hnědouhelné elektrárny do roku 2030 a zbytek uhlí by se měl přestat spalovat i v teplárnách nejpozději do roku 2035.

Jan Freidinger

koordinátor kampaní Greenpeace

5 OTÁZEK PRO LEKTORKU VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU GREENPEACE

Tereza Havelková studuje podnikovou ekonomiku a mezinárodní marketing. Kromě toho je lektorka vzdělávacího programu a workshopů pro žáky základních a středních škol na téma udržitelného životního stylu. Podílí se také na rozvoji našeho vzdělávacího programu a organizování akcí spojených s tématem udržitelnosti.

Jak tě vlastně napadlo pracovat jako dobrovolník pro Greenpeace?

Mě to vždycky táhlo k tématu udržitelnosti a pro Greenpeace jsem už chvíli předtím pracovala na telefonundraisingu. Tam jsem ale zjistila, že to není úplně to pravé pro mě, telefonování mě prostě moc nebaví. Ale když jsem přemýšlela o tom, že odejdu, tak jsem narazila na vzdělávací program Greenpeace. A zaujala mě myšlenka chodit přímo na základní a střední školy a šířit to, co mě baví a co považuju za důležité. Vlastně se bavit s dětmi o tom, co se snažím sama ve svém životě aplikovat.

A co přesně se snažíš v životě aplikovat?

Já se jim v podstatě snažím předat něco jako selskej rozum. Prostě se zamýšlet nad věcmi, které každý den děláme. Víím totiž, že i spoustu známých z mého okolí nikdy nenapadly nějaké důsledky toho, když si koupí třeba banán v plastovém obalu, ale to je samozřejmě jenom jeden příklad z mnoha. Takže mě jde hlavně o to předat inspiraci a motivovat je k tomu, začít nad tím přemýšlet. A ukázat jim, že je tyhle úvahy můžou dovést k tomu, že si začnou věcí víc vážit a vlastně se nějak vymezit vůči konzumnímu stylu života a tomu, co z něj vyplývá.

Máš pocit, že to ty děti zajímá, nebo je to pro ně spíš volno z vyučování, ve kterém můžou vypnout mozek?

U tohohle typu přednášek záleží hodně na povaze konkrétní třídy i celkovém přístupu školy. My do škol chodíme na základě pozvání učitele nebo vedení, takže většinou už učitel o té problematice s dětmi mluvil, ta škola se nějak environmentálně angažuje a snaží se o udržitelnost v jejich provozu. Takže ty děti pak většinou mají přehled. Třeba i děti v prvních třídách vědí základní fakta o klimatické změně, o tom, že tají ledovce, a umí vysvětlit, co to způsobuje.

Problematické je to občas u starších dětí na základních školách a mladších na středních, kde hraje roli puberta. Ale ještě se nám nestalo, že by to téma odmávala celá třída, spíš mají problém s pozorností ze začátku, ale od půlky je to většinou chytne. Na konci určitě většina z dětí působí motivovaně,

jsou rády, že se dozvěděly něco nového, nebo že si ve workshopu něco vyrobily.

A co učitelé? Chápu, že ti, co si tu přednášku objednali, asi tu problematiku vnímají podobně, ale setkala ses s nějakou odmítavou reakcí třeba u jejich kolegů z učitelského sboru?

To ne, dokonce naopak. Stalo se nám, že si na přednášku pozvala jedna učitelka kolegyni a ta byla po skončení překvapená, že nejde o nějakou propagaci Greenpeace jako takového, ale spíš o praktické rady ohledně udržitelnosti. Takže na konci nám řekla, že jí to změnilo i pohled na Greenpeace jako takové a byla z toho příjemně překvapená.

Do jaké míry jste optimistka, že se i za pomoci přednášek, jako jsou ty v rámci vzdělávacího programu Greenpeace, skutečně změní konzumentský přístup?

Tohle je strašně těžká otázka. Já bych hrozně ráda věřila, že se to díky našim přednáškám a workshopům skutečně radikálně změní. Ze začátku jsem samozřejmě byla nadšená, že můžu lidem říkat, co všechno můžou změnit a ta změna pak rychle nastane. Ale ty růžové brýle mi už spadly. Dostala jsem se k tomu, že za sebe musím dělat prostě to nejlepší, co můžu. A to dělám. Zpětně pak zjišťuju, že jsem skutečně inspirovala spoustu lidí ve svém okolí, že má cenu o tom mluvit, protože oni se pak vracejí a změnou ve svém životě vám dají hrozně pozitivní zpětnou vazbu. Takže spoustu malých změn skutečně způsobit můžeme.

Ale skutečná, velká změna bude trvat a hlavně je potřeba, aby došlo k legislativní změně. Protože my se to můžeme snažit brzdit, ale pokud budou fabriky pořád produkovat tolik plastů jako doposud a ta změna nenastane tam, kde ten problém vzniká, tak se nic zásadního nestane. Za mě je vlastně i třídění odpadu spíš byznys, takže sice třídím, ale především se snažím míň odpadu produkovat. Abych měla za sebe dobré pocit, že toho za sebou nechávám co nejmiň.

Luboš Pavlovič

mediální koordinátor Greenpeace

JAKÝ BYL ŠESTÝ ROČNÍK EKOVÝZVY?

Letošní rok nezačal moc vesele, ale i přesto se uskutečnil už šestý ročník EKOvýzvy. Zúčastnilo se krásných 2135 účastníků a na webu přibýlo za srpen více než 470 příspěvků a komentářů.

I letos si EKOvýzvařky a EKOvýzvaři účastnili výzvy Bez jedovatých látek, Minimum odpadu, jak zkusit žít Bez palmového oleje. Někteří přešli na Lokální produkty, snažili jsme se taky Snižit svoji vodní stopu a Šetrně cestovat, Omezit ve svých životech živočišné produkty a řídit se heslem Méně je více!

Nejvíce přihlášených bylo právě v rámci výzvy **Méně je více**. Taky přemýšlíš nad tím, proč tomu tak bylo? Žijeme snad ve stále větším nadbytku? Plýtváme? Zahrnujeme sebe i své blízké nadměrou věcí? Toto vše jste mohli číst a sdílet v rámci této výzvy na webu.

Bez palmového oleje byla druhá nejčastější vybraná výzva. Příspěvky se hemžily tipy na různé výrobky bez tohoto tuku, taky obchody, ve kterých tyto výrobky najdeme, a v neposlední řadě spousty výborných receptů, při kterých se člověku sbíhalo sliny na jazyku.

Třetí nejčastější výzvou bylo **Minimum odpadu** a kousek za ní **Omezení živočišných produktů**. Ke všem výzvám psali své postřehy, rady a tipy odbor-

níci z neziskových organizací. Skvělé články do EKOvýzvy připravily organizace Automat, Bezobalu, Česká veganská společnost, Ekodomov, Ekumenická akademie, Fashion Revolution, Hnutí Duha, Zachraň jídlo, Zajímej.se a Koalice proti palmovému oleji.

Ze všech článků a příspěvků byl cítit opravdový zájem o nás, naši planetu, naši Zem. Lidé se rozhodli navzdory názorům svého okolí vyjít ze svého komfortu a dívat se na různé problematiky z jiných úhlů než doposud.

Věková škála byla dost široká. Přihlásil se mladý třináctiletý chlapec, ale i šedesátnice se spoustou životních zkušeností. Lidé se mezi sebou dělili o to, co se jim daří, ale i o to, v čem si nevědí rady. Je skvělé vědět, že v tom nejsme sami. Těšíme se příští rok!

Zdeňka Soukupová a Eva Tomková
dobrovolnice Greenpeace

OHROŽENÉ DRUHY

Chameleon *Calumma tarzan* byl objeven na Madagaskaru. Je pojmenován na počest známé románové postavy. Tento druh chameleona se odlišil od ostatních druhů chameleonů před více než 40 miliony lety (pro srovnání: lidé se od svých nejbližších příbuzných geneticky odlišili před necelými 10 miliony lety). Tento chameleon je řazen mezi kriticky ohrožené druhy, a to především kvůli vypalování a kácení lesů v místě jeho výskytu. Situaci zhoršuje také ilegální těžba v dané lokalitě, přičemž tento chameleon obývá podle odhadů pouhých 10 km².